

લોકભારતી સણોસરામાં અભ્યાસ કરતાં બી.એડ. બેઝિકના

તાલીમાર્થીઓનું શ્રમ પ્રત્યેનું વલણ

ડૉ. ધીરજલાલ ટી. રાહોડ

ઈન્યાર્જ આચાર્ય, સ્નાતક નહ તાલીમ મહાવિદ્યાલય લોકભારતી સણોસરા

Email - dhirubhairathod12@gmail.com મો. ૯૪૨૮૧૦૮૭૧૬

સારાંશ

સામાન્ય રીતે બધાં જ તાલીમાર્થીઓને બધાં વિષયોમાં કે બધાં જ કાર્યોમાં સરખો રસ પડતો હોય તેવું જોવા મળતું નથી. દરેક તાલીમાર્થીઓને અમુક વિષય-કાર્ય પ્રત્યે થોડે ઘણે અંશે ગમો-અણગમો હોય જ છે. આ ગમો-અણગમોની અસર જોઈ શકાતી કે માપી શકાતી નથી. પરંતુ તેની અસર તેના અભ્યાસક્રમની સિદ્ધિ પરથી ચોક્કસ જાણી શકાય છે.

કોઈ પણ તાલીમાર્થીને જે વિષય પ્રત્યે વધારે રુચિ હોય તેમાં તે ચોક્કસ સિદ્ધિ મેળવે છે. તાલીમાર્થીઓ શ્રમ પ્રત્યે ધન કે ઋણ વલણ ધરાવતા હોય તે અનુભવના આધારે નક્કી કરી શકાય. તાલીમાર્થીઓના વલણ પરથી તેનાં કાર્યની અપેક્ષા રાખી શકાય અને પોતે કેવું કાર્ય કરશે તેનો પણ ખ્યાલ આવી શકે છે. આ રીતે તાલીમાર્થીઓના કાર્ય પ્રત્યેનાં વલણ પરથી શિક્ષણમાં મહત્વ સ્વીકારવામાં આવ્યું છે.

તાલીમાર્થીઓની શૈક્ષણિક સિદ્ધિ પર અનેક પરિબળો ભાગ ભજવે છે. ખાસ કરીને નહ તાલીમના વિચાર સરણી સંચાલિત નિવાસી શાળાઓમાં તાલીમાર્થીઓને તેની સિદ્ધિમાં ચોક્કસ ભાગ ભજવે છે. આ પ્રવાહના તાલીમાર્થીઓ કેવી સિદ્ધિ મેળવી શકશે તેનો આછો ખ્યાલ શ્રમ પ્રત્યેના તેના વલણ પરથી આવી શકે છે.

ગાંધીજીએ ઉદ્યોગ દ્વારા શિક્ષણની સંકલ્પના દેશ સમક્ષ રજૂ કરી. આ સંકલ્પનામાં બે શબ્દો અગત્યના છે. ઉદ્યોગ (શ્રમ) અને શિક્ષણ જેમાં “ઉદ્યોગ” શારીરિક અને ઉત્પાદક પરિશ્રમ સૂચવે છે. જેને પરિણામે કંઈક ઉપયોગી ઉત્પાદન થાય જેમાંથી બાળક અને તેની આસપાસ સમાજની મૂળભૂત જરૂરિયાતો પોષાતી હોય એ દ્રષ્ટિએ અન્ન, વસ્ત્ર અને આવાસની ઉત્પાદક પ્રવૃત્તિને ગાંધીજીએ મહત્વ આપ્યું. બાળકના શિક્ષણની શરૂઆત થાય ત્યારથી ઉદ્યોગ દ્વારા બાળક એક ઉત્પાદક વિદ્યાર્થી બને એવી ગાંધીજી ઇચ્છતા હતા. શિક્ષણના અંગ તરીકે સમૂહમાં વિદ્યાર્થી ઉદ્યોગ કરે, પરિણામે ઉત્પાદનનાં સર્જનનો આનંદ મેળવે, અન્યને ઉપયોગી થઈ પડવાનું ગૌરવ મેળવે અને જીવન જીવવા માટેની આત્મ શ્રદ્ધા કેળવે એવી ગાંધીજીની કલ્પના હતી.

યાવીરૂપ શબ્દો: શ્રમ, વલણ, તાલીમાર્થીઓ, નહ તાલીમ

સમસ્યાનો ઉદ્ભવ

બુનિયાદી પ્રવાહનું મહત્વ નોંધતા જાણીતા ચિંતક-કેળવણીકાર શ્રી ‘દર્શક’ નોંધે છે કે બુનિયાદી શાળામાં “છાત્રાલય” એકી સાથે ઘર છે, શાળા છે, અને મંદિર છે. આજનું આપનું

છાત્રાલય ભૂળકાળે બહુનામે જાણીતુ હતું. જેવા કે બ્રહ્મણ કાળે આશ્રમ, બ્રાહ્મણોત્તર કાળે ગુરુક્ષત્ર,બૌદ્ધકાળમાં,વિહાર,પછીથીમંદિર,ક્યારેક મઠ,પીઠ કે વિદ્યાપીઠ.

દરેક તાલીમાર્થી પોતાના અભ્યાસકાળ દરમ્યાન કેટલાંક શાળાકીય વિષયોનો અભ્યાસ કરે છેઅને તે વિષયોને અનુરૂપ શૈક્ષણિક અનુભવો મેળવે છે. આ અનુભવને આધારે તેમનું જે તે વિષય પરત્વેનું ચોક્કસ વલણ ઘડાય છે. જે તેમની શૈક્ષણિક પ્રગતિને અસર કરે છે. જેથી શૈક્ષણિક સિધ્ધિ અંગે માર્ગદર્શન મેળવવા તથા આપવા માટે તે વિષયનાં સંદર્ભમાં જ નવું જાણવાની પ્રયોજકની ઇચ્છા હતી. આથી શ્રમ વિષય પરત્વેના વલણો બાબતે વિગતવાર અભ્યાસ કરવામાં આવ્યો.

આમ બી.એડ્. બેઝિકના તાલીમાર્થીઓને ધ્યાનમાં રાખીએ તો શ્રમ પ્રત્યેનું વલણ તેના ચારિત્ર ઘડતર અગત્યનો ભાગ ભજવે છે. આ વલણ નિર્માણ પામે છે એટલે કે તાલીમાર્થીઓનું જીવન ઘડતર કરી શકે છે.

ઉપરોક્ત બાબતો ધ્યાને લઈ પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં સંશોધકે બી.એડ્. બેઝિકના તાલીમાર્થીઓનું શ્રમ પ્રત્યેનું વલણ અંગે પ્રસ્તુત અભ્યાસ હાથ ધરેલ.

સમસ્યા કથન

લોકભારતી સણોસરામાં અભ્યાસ કરતાં બી.એડ્. બેઝિકના તાલીમાર્થીઓમાં શ્રમ પ્રત્યેના વલણનો અભ્યાસ

સંશોધન ક્ષેત્ર

પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં પ્રયોજકે લોકભારતી સણોસરામાં અભ્યાસ કરતા બી.એડ્.બેઝિકના કુલ ૨૪ તાલીમાર્થીઓમાંથી ૧૯ બહેનો અને ૫ ભાઈઓ પાસે શ્રમ વિષય પ્રત્યેનું માપદંડ ભરાવવામાં આવ્યું હતું.

સંશોધનનો પ્રકાર

પ્રસ્તુત અભ્યાસ બી.એડ્. બેઝિકના તાલીમાર્થીઓનાં શ્રમ પ્રત્યેનાં વલણનો અભ્યાસ કરવાનો હતો. અર્થાત સર્વેક્ષણ પ્રકારનું સંશોધન કાર્ય હતું.

અભ્યાસના હેતુઓ

અભ્યાસની સમસ્યાને ધ્યામાં લઈ નીચેના હેતુઓને કેન્દ્રમાં રાખી અભ્યાસ હાથ ધરવામાં આવેલ.

૧. શ્રમ વિષય પ્રત્યેનાં વલણ માપદંડની સંરચના કરવી.
૨. શ્રમ વિષય પ્રત્યેનાં વલણ માપદંડનું પ્રમાણીકરણ કરવું.
૩. શ્રમ વિષય પ્રત્યેનાંવલણ પર જાતિયતા, અભ્યાસેત્તર વિષય, રહેણાંકી વિસ્તાર, અને માતા પિતાનાં શૈક્ષણિક સ્તરની અસર તપાસવી.

અભ્યાસની ઉત્કલ્પનાઓ

પ્રસ્તુત અભ્યાસની ઉત્કલ્પનાઓ આ પ્રમાણે રચવામાં આવી હતી.

૧. બી.એડ્. બેઝિકના તાલીમાર્થીઓનું જાતીયતાની શ્રમ પ્રત્યેના વલણાંકોની સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહી હોય.
૨. બી.એડ્. બેઝિકમાં અભ્યાસ કરતાં કુમાર અને કન્યાઆનાં માતાપિતાની

શૈક્ષણિક લાયકાતની શ્રમ પ્રત્યેના વલણાંકોની સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૩. બી.એડ્. બેઝિકમાં અભ્યાસ કરતાં કરતાં તાલીમાર્થીઓના રહેણાંક વિસ્તારની શ્રમ પ્રત્યેના વલણાંકોની સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

શબ્દોની વ્યવહારું વ્યાખ્યાઓ

પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં આવતાં અગત્યના શબ્દોની વ્યવહારકિ વ્યાખ્યા આ પ્રમાણે સ્વીકારવામાં આવી હતી.

નઈ તાલીમની સંસ્થા ખાદી,શ્રમ, સહશિક્ષણ અને બુનિયાદી કેળવણી આપતી હોય તેવી નિવાસી સંસ્થા.

શ્રમ પ્રત્યેનું વલણ પ્રયોજકે શ્રમ પ્રત્યેનું વલણ માપવા રચેલા વલણ માપદંડ પર પાત્રએ મેળવેલ પ્રાપ્તિાંકને શ્રમ પ્રત્યેનાં વલણ તરીકે સ્વીકાવામાં આવેલ.

માહિતી પ્રાપ્તિ માટેનું ઉપકરણ પ્રસ્તુત અભ્યાસ માટે અભ્યાસક દ્વારા રચાયેલ

વલણ માપદંડ નો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો.

વલણ માપદંડ લીકર્ટ પદ્ધતિથી તૈયાર કરવામાં આવેલ વલણ માપદંડમાં કુલ ૨૫ વિધાનો હતા. જે પૈકી ૧૨ વિધાનો શ્રમ પ્રત્યે ધન વલણ તથા ૧૩ વિધાનો શ્રમ પ્રત્યે ઋણ વલણ ધરાવતા હતા. શ્રમ પર અસર કરનારા પરિબળો જેવા કૌશલ્ય,માનસિકતા,વ્યક્તિત્વ, ટેવ, સ્વચ્છતા, શારિરિકતા, શૈક્ષણિક સિધ્ધિ,શોખ, દ્રષ્ટિ, તાલીમ, રસ, રુચિ, વૈજ્ઞાનિક દ્રષ્ટિકોણ, થાક,કંટાળો, ભોતિક વાતાવરણ વગેરેને લગતા વિધાનો હતા.

અભ્યાસમાં સમાયેલ ચલો

પ્રસ્તુત સર્વેક્ષણાત્મક અભ્યાસમાં જે ઘટકોનાં સંદર્ભમાં વલણ ચકાસવામાં

નીચેના ચલોનો સમાવેશ કરવામાં આવેલ.

સ્વતંત્રચલ

પરતંત્રચલ

૧. જાતીયતા	કુમાર, કન્યા	શ્રમ પ્રત્યેનું વલણ
૨. અભ્યાસેત્તર વિષય	ગણિત, વિજ્ઞાન, સામાજિક વિજ્ઞાન,
હિન્દી, ગુજરાતી અંગ્રેજી	
૩. માતાપિતાઓનું સ્તર	ભણેલ, અભણ	

અભ્યાસનું મહત્વ

જે તે વિષય પ્રત્યેનું વલણ ઉંચું તેમ તે વિષયની શૈક્ષણિક સિધ્ધિ ઉંચી હોય છે.

એવું સંશોધનના તારણો પરથી જાણવા મળે છે.

૧. પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં સંશોધનના આધારે બી.એડ્. બેઝિકના તાલીમાર્થીઓનું શ્રમ પ્રત્યેની રુચિ કેટલી છે તેનો ખ્યાલ આવે છે.
૨. પ્રસ્તુત અભ્યાસ દ્વારા બી.એડ્. બેઝિકના તાલીમાર્થીઓમાં કુમારો અને કન્યાઓના શ્રમ પ્રત્યેનાં વલણમાં ભિન્નતા છે કે કેમ તે જાણી શકાય છે.
૩. બી.એડ્. બેઝિકના તાલીમાર્થીઓમાં શ્રમ પ્રત્યેના વલણ પર તેઓના માતાપિતાનાં શૈક્ષણિક સ્તરની અસર જાણી શકાય.

અભ્યાસની મર્યાદા

પ્રસ્તુત અભ્યાસની મર્યાદાઓ નીચે પ્રમાણે ગણાવી શકાય.

૧. પ્રસ્તુત અભ્યાસ લોકભારતી ગ્રામવિદ્યાપીઠ સંચાલિત સ્નાતક નહ તાલીમ મહાવિદ્યાલયમાં અભ્યાસ કરતાં બી.એડ. વર્ષ ૨૦૧૬-૧૮ (બે વર્ષનો અભ્યાસક્રમ)માં દ્વિતીય વર્ષના તાલીમાર્થીઓનો જ સમાવેશ કરવામાં આવેલ હતો. પ્રસ્તુત અભ્યાસક્રમના પરિણામો અન્ય બી.એડ. કોલેજને લાગુ ન પાડી શકાય.
૨. તાલીમાર્થીઓના વલણોનાં અભ્યાસ માટે સ્વરચિત વલણ માપદંડનો ઉપયોગ કરેલો, આ ઉપકરણની જે કંઈ મર્યાદાઓ હતી તે પ્રસ્તુત અભ્યાસક્રમની પણ મર્યાદાઓ બની રહી હતી.

માહિતીનું પુથ્યકરણ અને અર્થઘટન

ઉત્કલ્પના -૧

પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં બી.એડ. બેઝિકમાં અભ્યાસ કરતાં ભાઈઓ -બહેનોના શ્રમ વિષય પ્રત્યેના વલણમાં તફાવત છે કે કેમ ? તે તપાસવા બી.એડ. બેઝિકમાં અભ્યાસ કરતાં ૦૫ ભાઈઓ અને ૧૯ બહેનો પાસે શ્રમ વિષય પ્રત્યેનું વલણ માપદંડ ભરાવવામાં આવ્યું હતું. તાલીમાર્થીઓના શ્રમ પ્રત્યેનાં વલણ પર જાતીયતાની અસર ચકાસણી માટે ઉત્કલ્પના -૧ રચવામાં આવી હતી. આ ઉત્કલ્પનાની ચકાસણી માટે નમૂનામાં ભાઈઓ અને બહેનોના એમ બે જૂથો પાડવામાં આવ્યાં. આ બન્નેના શ્રમ પ્રત્યેના સરાસરી વલણાંકો તફાવતની સાર્થકતા પ્રમાણ વિચલન વડે તપાસવામાં આવી. ગણતરીનાં પરિણામો સારણી ૧.૧માં દર્શાવેલ છે.

સારણી ૧.૧

બી.એડ. બેઝિકના ભાઈઓ-બહેનોની સંખ્યા, શ્રમ વિષય પ્રત્યેના વલણાંકોની સરાસરી, પ્રમાણવિચલન

ક્રમ	જાતીયતા	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણવિચલન
૧.	ભાઈઓ	૦૫	૮૯.૨૦	૨૩.૭૦
૨.	બહેનો	૧૯	૧૦૭.૭૪	૧૧.૮૭

સારણી ૧.૧નો અભ્યાસ કરતાં જણાય છે કે બી.એડ. બેઝિકના ભાઈઓ ૦૫ અને બહેનો ૧૯ના શ્રમ પ્રત્યેનાં વલણાંકોની સરાસરી ૮૯.૨૦ અને ૧૦૭.૭૪, પ્રમાણવિચલન અનુક્રમે ૨૩.૭૦ અને ૧૧.૮૭ છે.

આથી પ્રથમ શૂન્ય ઉત્કલ્પના “બી.એડ. બેઝિકના તાલીમાર્થીઓનું જાતીયતાની શ્રમ પ્રત્યેના વલણાંકોની સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.”નો અસ્વીકાર થતો નથી. અર્થાત શ્રમ પ્રત્યેનાં વલણની બાબતમાં બી.એડ.બેઝિકમાં અભ્યાસ કરતાં ભાઈઓ અને બહેનો સમાન છે.

ઉત્કલ્પના -૨.

પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં બી.એડ. બેઝિકમાં અભ્યાસ કરતાં તાલીમાર્થીઓના માતા-પિતાની શૈક્ષણિક સ્તરની શ્રમ વિષય પ્રત્યેના વલણમાં તફાવત છે કે કેમ ? તે તપાસવા બી.એડ. બેઝિકમાં અભ્યાસ કરતા ૧૧ તાલીમાર્થીઓના માતાપિતા ભણેલા અને ૧૩ તાલીમાર્થીઓના

માતાપિતા અભણ પાસે શ્રમ વિષય પરત્વેનું વલણ માપદંડ ભરાવવામાં હતું. તાલીમાર્થીઓના શ્રમ પ્રત્યેનાં વલણ પર માતા-પિતાની શૈક્ષણિક સ્તરના અસરથી ચકાસણી માટે ઉત્કલ્પના -૨ રચવામાં આવી હતી. આ ઉત્કલ્પનાની ચકાસણી માટે સમગ્ર નમૂનામાં ભણેલ માતાપિતા અને અભણ માતા પિતા એમ બે જૂથો પાડવામાં આવ્યા હતા. આ બન્નેના શ્રમ પ્રત્યેના સરાસરી વલણાંકોમાં તફાવત સાર્થકતા પ્રમાણ વિચલન વડે તપાસવામાં આવી હતી. ગણતરીનાં પરિણામો સારણી ૧.૨માં દર્શાવેલ છે.

સારણી ૧.૨

બી.એડ્.બેઝિકમાં અભ્યાસ કરતાં તાલીમાર્થીઓના માતા-પિતાની શૈક્ષણિક સ્તરની શ્રમ વિષયપ્રત્યેના વલણાંકોની સરાસરી, પ્રમાણ વિચલન

ક્રમ	શૈક્ષણિક સ્તર	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણવિચલન
૧.	ભણેલા માતા-પિતા	૧૧	૯૮.૨૭	૧૯.૪૨
૨.	અભણ માતા-પિતા	૧૩	૧૦૮.૬૧	૧૨.૧૬

સારણી ૧.૨નો અભ્યાસ કરતાં જણાય છે કે બી.એડ્.બેઝિકમાં અભ્યાસ કરતાં ૧૧ તાલીમાર્થીઓના માતાપિતા ભણેલા અને ૧૩ તાલીમાર્થીઓના માતાપિતા અભણ પાસે શ્રમ પ્રત્યેનાં વલણાંકોની સરાસરી ૯૮.૨૭ અને ૧૦૮.૬૧ પ્રમાણવિચલન અનુક્રમે ૧૯.૪૨ અને ૧૨.૧૬ છે,

આથી દ્વિતીય શૂન્ય ઉત્કલ્પના “ બી.એડ્.બેઝિકમાં અભ્યાસ કરતાં તાલીમાર્થીઓના માતા-પિતાની શૈક્ષણિક સ્તરની શ્રમ પ્રત્યેના વલણાંકોની સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.”નો અસ્વીકાર થતો નથી.અર્થાત શ્રમ શ્રમ પ્રત્યેનાં વલણની બાબતમાં બી.એડ્.બેઝિકમાં અભ્યાસ કરતા તાલીમાર્થીઓના માતા-પિતાની શૈક્ષણિક સ્તરની અસર જોવા મળે છે.

ઉત્કલ્પના -૩

પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં બી.એડ્.બેઝિકમાં અભ્યાસ કરતાં તાલીમાર્થીઓના રહેણાંક વિસ્તારની શ્રમ વિષય પ્રત્યેના વલણમાં તફાવત છે કે કેમ ? તે તપાસવા બી.એડ્.બેઝિકમાં અભ્યાસકરતાં તાલીમાર્થીઓના રહેણાંક વિસ્તારની શ્રમ વિષય પરત્વેનું વલણ માપદંડ ભરાવવામાં આવ્યું હતું.તાલીમાર્થીઓના શ્રમ પ્રત્યેનાં વલણ પર રહેણાંક વિસ્તારની ચકાસણી માટે ઉત્કલ્પના-૩ રચવામાં આવી હતી.આ ઉત્કલ્પનાની ચકાસણી માટે સમગ્ર નમૂનામાં ગ્રામ્ય અને શહેરી એમ બે જૂથો પાડવામાં આવ્યાં હતા.આ બન્નેના શ્રમ પ્રત્યેના સરાસરી વલણાંકોમાં તફાવતની પ્રમાણ વિચલન વડે તપાસવામાં આવી. ગણતરીનાં પરિણામો સારણી ૧.૩માં દર્શાવવામાં આવેલ છે.

સારણી -૧.૩

બી.એડ્.બેઝિકમાં અભ્યાસ કરતાં તાલીમાર્થીઓના રહેણાંક વિસ્તારની શ્રમ વિષય પ્રત્યેના વલણાંકોની સરાસરી અને પ્રમાણવિચલન

ક્રમ	રહેણાંકી વિસ્તાર	સંખ્યા	સરાસરી	પ્રમાણવિચલન
૧.	ગ્રામ્ય	૨૩	૧૦૪.૩૫	૧૬.૬૦
૨.	શહેરી	૦૧	૯૩.૦૦	૨૩.૦૮

સારણી ૧.૩નો અભ્યાસ કરતાં જણાય છે કે બી.એડ.બેઝિકમાં અભ્યાસ કરતાં તાલીમાર્થીઓના ગ્રામ્ય અને શહેરી વિસ્તારની શ્રમ પ્રત્યેનાં વલણાંકોની સરાસરી ૧૦૪.૩૫ અને ૯૩.૦૦, પ્રમાણવિચલન અનુક્રમે ૧૬.૬૦ અને ૨૩.૦૮ છે.

આથી તૃતીય શૂન્ય ઉત્કલ્પના “બી.એડ.બેઝિકમાં અભ્યાસ કરતાં તાલીમાર્થીઓના રહેણાંક વિસ્તારની શ્રમ પ્રત્યેના વલણાંકોની સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય. ” નો સ્વીકાર થતો નથી. અર્થાત શ્રમ પ્રત્યેનાં વલણની બાબતમાં બી.એડ.બેઝિકમાં અભ્યાસ કરતાં તાલીમાર્થીઓના રહેણાંક વિસ્તારની અસર જોવા મળે છે.

અભ્યાસના તારણો

1. પ્રથમ શૂન્ય ઉત્કલ્પના “બી.એડ. બેઝિકના તાલીમાર્થીઓનું જાતીયતાની શ્રમ પ્રત્યેના વલણાંકોની સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.”નો અસ્વીકાર થતો નથી. અર્થાત શ્રમ પ્રત્યેનાં વલણની બાબતમાં બી.એડ. બેઝિકમાં અભ્યાસ કરતાં ભાઈઓ અને બહેનો સમાન છે.
2. દ્વિતીય શૂન્ય ઉત્કલ્પના “ બી.એડ.બેઝિકમાંમાં અભ્યાસ કરતાં તાલીમાર્થીઓના માતા-પિતાની શૈક્ષણિક સ્તરની શ્રમ પ્રત્યેના વલણાંકોની સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય.”નો અસ્વીકાર થતો નથી.અર્થાત શ્રમ શ્રમ પ્રત્યેનાં વલણની બાબતમાં બી.એડ.બેઝિકમાં અભ્યાસ કરતા તાલીમાર્થીઓના માતા-પિતાની શૈક્ષણિક સ્તરની અસર જોવા મળે છે.
3. તૃતીય શૂન્ય ઉત્કલ્પના “બી.એડ.બેઝિકમાં અભ્યાસ કરતાં તાલીમાર્થીઓના રહેણાંક વિસ્તારની શ્રમ પ્રત્યેના વલણાંકોની સરાસરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત નહીં હોય. ” નો સ્વીકાર થતો નથી. અર્થાત શ્રમ પ્રત્યેનાં વલણની બાબતમાં બી.એડ.બેઝિકમાં અભ્યાસ કરતાં તાલીમાર્થીઓના રહેણાંક વિસ્તારની અસર જોવા મળે છે.

સંદર્ભસૂચિ

- Bagdon,R.C.& S.K.(1998). Qualitative research for eduction : An Introduction to the theory &_methods(3rd ed.). Boston, Allyn.
- Dube S.C. Modernization and its Adeptive Demands on indian Society, in the Social Education in india(1967) NCERT,New Delhi.
- Good, carter V. (1985). Dictionary of Education. New York : MC Graw Hill book company.
- Gupta N.L. (1986) : Value Education : Theory and Practice. Ajmer : Krishna Brothers.
- Mcmillan,J.H.& Schumacher,S.(1998). Research in education (2nded.). New York :Harper Collins.
- Mehta sushila :The School and Community Devlopment in india .(1974)S. Chnad & Co.New Delhi
- William Boyd : The History of Western Education.
- ગાંધીજી અને સામ્યવાદ: કિશોરલાલ મશરુવાલા,નવજીવન,અમદાવાદ,
૧લી આવૃત્તિ,પુ.મુ.,૧૯૬૪.

પટેલ.ડી.એમ.(૨૦૦૮) શૈક્ષણિક માપન અને મૂલ્યાંકન, અમદાવાદ અક્ષર પ્રકાશન
પટેલ, આર.એસ.(૨૦૦૮).શૈક્ષણિક સંશોધન માટે આકાશચાત્રીય પદ્ધતિ,અમદાવાદ
જય પ્રકાશન

પટેલ,આર.એસ.(૨૦૧૨).સંશોધનની પાયાની સંકલ્પનાઓ(બીજીઆવૃત્તિ)
અમદાવાદ.જય પ્રકાશન

પટેલ એમ.એસ. મહાત્મા ગાંધીની કેળવણીની ફિલસૂફી, અમદાવાદ
શાસ્ત્રી જયેન્દ્ર દવે : ભારતીય ચિંતકોનું શિક્ષણ ચિંતન,યુનિ.-ગ્રંથ નિર્માણ
બોર્ડ,અમદાવાદ ૬,૧૯૮૩

શાસ્ત્રી જયેન્દ્ર અને અન્ય : શિક્ષણની તાત્વિક અને સમાજશાસ્ત્રીય આધાર-શીલાઓ
બી.એસ.શાહ પ્રકાશન,પાલડી,અમદાવાદ

વ્યાસ, જ. (૨૦૦૯).ગુણાત્મક સંશોધનની પદ્ધતિના અનિવાર્ય ભાગરૂપ માહિતીના
પુષ્ટકરણ માર્ગદર્શન શી રીતે આપી શકાય ? વી.પટેલ, ને અન્ય (સ.)
શૈક્ષણિક સંશોધનનું માર્ગદર્શન શૈક્ષણિક સંશોધનની પદ્ધતિ(પૃ.૮૩-૯૦)મા.સુરત
ગુજરાત રાજ્ય, એજ્યુકેશન ડેકલ્ટી,પીએચ.ડી.ગાઈડ એસોસીએશન .

ઉચાટ, ડી.એ.(૨૦૦૯) શિક્ષણ અને સામાજિક વિજ્ઞાનોમાં સંશોધનનું પદ્ધતિશાસ્ત્ર,
રાજકોટ, સૌરાષ્ટ્ર યુનિવર્સિટી.

તાલીમાર્થી/વિદ્યાર્થીઓનું શ્રમ પ્રત્યેનું વલણમાપદંડ

પ્રયોજક

ડૉ. ધીરજલાલ ટી. રાઠોડ

પ્રા.બી.એડ. બેઝિક

લોકભારતી સણોસરા

સંપર્ક - ૯૪૨૮૧૦૮૭૧૬

વિદ્યાર્થી/તાલીમાર્થી મિત્રો

પ્રસ્તુત વલણમાપદંડ ઉદ્દેશ વિદ્યાર્થી/તાલીમાર્થીઓનું શ્રમ પ્રત્યેનું વલણ જાણવાનો છે.
આ વલણમાપદંડમાં શ્રમને સ્પર્શતા કેટલાંક વિધાનો આપ્યાં છે. તમારે પ્રત્યેક વિધાન
કાળજીપૂર્વક વાંચીને જે અનુભૂતિ કરો છો તેનાં અનુસંધાને તમારે તમારા અભિપ્રાયો આપવાના
છે.

આ કોઈ પણ બુદ્ધિ કસોટી નથી કે આ કસોટીમાં સાચાં-ખોટાં જવાબો નથી. દરેક
વિધાનમાં અભિપ્રાયનું વિશિષ્ટ મહત્વ છે. અભિપ્રાય આપતાં પહેલાં દરેક વિધાન વાંચો અને
તમારી દ્રષ્ટિએ જે ઉત્તમ હોય તે નક્કી કરો. તમારો અભિપ્રાય દરેક વિધાનની સામે આપેલ
વિકલ્પ પર () ખરાંની નિશાની કરી દર્શાવો.

નીચે એક ઉદાહરણ આપ્યું છે તે જુઓ -

વિધાન	સંપૂર્ણ સહમત	સહમત	તટસ્થ	અસહમત	સંપૂર્ણ અસહમત
મને શ્રમ કરવો ગમે છે.					

એક વિદ્યાર્થી/તાલીમાર્થીનો ઉપરના વિધાન માટે ત્રીજો વિકલ્પ “તટસ્થ” અભિપ્રાય હોવાથી તેણે તટસ્થ ખાનામાં () ખરાંની નિશાની કરેલ છે. તમો અહીં જે માહિતી આપશો તેને ખાનગી રાખવામાં આવશે. તેનો સંશોધનના સંદર્ભમાં જ ઉપયોગ કરવામાં આવશે માટે વિના સંકોચે ઉપરના ઉદાહરણ મુજબ દરેક વિધાન માટે કાળજીસપૂર્વક અભિપ્રાયો આપશો તેવી નમ્ર વિનંતી.

સહકારની અપેક્ષા સહ.....

આપનો વિશ્વાસુ

(ડૉ.ધીરજલાલ ટી. રાઠોડ)

નીચેની માહિતી અચૂક પૂરવી

વિદ્યાર્થી/તાલીમાર્થીનું નામઅભ્યાસક્રમ –

બી.એડ./પી.ટી.સી./બી.આર.એસ./એમ.આર.એસ.

કોલેજનું નામ:- મુખ્ય વિષય :-

.....

રહેણાંકનો વિસ્તાર :- શહેરી/ગ્રામ્ય જાતિ:- છોકરો/છોકરી માતા:- ભણેલ/અભણ પિતા:-

ભણેલ/અભણ

પરિશિષ્ટ-૨

ક્રમ	વિધાન	સંપૂર્ણ સંમત	સંમત	તટસ્થ	અસંમત	સંપૂર્ણ અસંમત
૧	શ્રમ દ્વારા તાલીમાર્થીના કૌશલ્યોનો વિકાસ થાય છે.					
૨	શ્રમ આનંદદાયક છે.					
૩	શ્રમ કરવો એ ગદ્યા મજૂરી છે.					
૪	વર્તમાન યુગમાં શ્રમનું મહત્વ છે.					
૫	વિકસતા યુગમાં શ્રમ કરવાનો કોઈ અર્થ નથી.					
૬	શ્રમથી માનસિક થાક દૂર થાય છે.					
૭	માનવીની પ્રગતિ શ્રમ થકી જ થઈ શકે છે.					
૮	શ્રમ સાથેનું શિક્ષણ અવ્યવહારુ છે.					
૯	શ્રમ દ્વારા વ્યક્તિનો વિકાસ થાય છે.					
૧૦	શ્રમ શારિરિક શિક્ષણની ગરજ સારે છે.					
૧૧	શ્રમ એ કંટાળાજનક છે.					
૧૨	શ્રમ કરવાથી નિયમમિતતાની ટેવ વિકસે છે.					
૧૩	શ્રમ કરવો એ સમયની બરબાદી છે.					
૧૪	શ્રમ કરવો એટલે સ્વચ્છતાનું પ્રતિક					
૧૫	શ્રમએ તાલીમાર્થીનું શારિરિક શોષણ છે.					
૧૬	બદલાતી જતી પરિસ્થિતિ સાથે શ્રમમાં ફેરફાર જરૂરી છે.					
૧૭	વધારે શ્રમ કરનાર તાલીમાર્થી હોશિયાર બને છે.					
૧૮	શ્રમ કાર્યમાં વિવિધતા લાવવામાં આવે તો વધુ ઉત્સાહથી તાલીમાર્થી જોડાય છે.					
૧૯	શ્રમ દ્વારા વિવિધલક્ષી જ્ઞાન મળે છે.					
૨૦	મને શ્રમ કરવો ખૂબ જ ગમે છે.					
૨૧	શ્રમ એ મજૂર બનવા માટેની તાલીમ જેવું છે.					
૨૨	પ્રેક્ટીકલ ગુણ મેળવવા માટે જ શ્રમ કરવો પડે છે.					
૨૩	શ્રમ બુનિયાદી શાળાનું જમાં પાસું છે.					
૨૪	શ્રમ કાર્યની વહેંચણીમાં તાલીમાર્થીની શક્તિ, રસ, રુચિ ધ્યાનામં લેવી જોઈએ.					
૨૫	શ્રમ વૈજ્ઞાનિક દ્રષ્ટિકોણ વાળો હોવો જોઈએ.					